

Конкурс ерудитів «Який буває мед» (липовий, гречаний, квітковий, будяковий, акацієвий, падевий тощо ...).

Літературний вечір за книгою В. Скуратівського «Я вас, бджоли, благословляю».

Таким чином, в реалізації педагогічних умов формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю доцільно застосовувати виховні справи: подорож на пасіку минулого; прес-конференція «Добром зогріте серце»; захисти фантастичних проєктів «Аграрій через тисячу років»; свята народного календаря; літературний вечір «Хлібороб у творах українських письменників»; екологічна акція «Бджоли і чиста природа» та ін.

Подальшого вивчення потребують дослідження специфічних особливостей формування професійних цінностей для фахівців конкретних спеціалізацій аграрної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Біруля В. В. Формування у підлітків ціннісних орієнтацій засобами художньої літератури у позанавчальний час: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В. Біруля. – Херсон, 2005. – 20 с.
3. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. І. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.
4. Галєєва А. П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Антоніна Петрівна Галєєва. – Дрогобич, 2009. – 256 с.
5. Грищук З. С. Формування професійних цінностей майбутніх фахівців аграрного профілю: метод. посібник. – Львів: Сполом, 2011. – 96 с.
6. Грищук З. С. Формування знань про цінності в контексті екологізації професійної освіти: Метод. рекомендації. – Львів: Сполом, 2007. – 28 с.
7. Срмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. С. Срмакова. – Одеса, 2003. – 21 с.
8. Козловська І. М. Формування професійних та духовних цінностей фахівців в контексті національного виховання особистості / І. М. Козловська // Нові технології навчання. – 2010. – № 66. – С. 107–113.
9. Мельничук Т. Ф. Педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх фахівців агротехнологічного спрямування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. Ф. Мельничук. – К., 2010 – 229 с.
10. Рудіна О. М. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників в умовах навчально-виховного процесу гімназії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. М. Рудіна. – К., 2002. – 252 с.
11. Скотний В. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному / В. Скотний. – Дрогобич: Вимір, 2004. – 348 с.
12. Сухомлинська О. В. Концепція громадянськості й школа в Україні / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 21–25.
13. Яковлев С. В. Содержание и структура системы ценностей личности // Педагогическое образование и наука. – 2007. – № 3. – С. 29–30.
14. Ярмоленко О. Д. Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей в українській етнопедагогіці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Д. Ярмоленко. – К., 1995. – 21 с.

УДК 37.047; 37.048.4

Н. В. МОСКАЛЮК

ЗМІСТ І ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДПИЧИХ ДИСЦИПЛІН ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається проблема підготовки майбутніх вчителів біології до дослідницької діяльності. Проаналізовані поняття «дослідницька діяльність», «дослідницькі вміння». Визначені компоненти готовності майбутніх вчителів біології до дослідницької діяльності та дослідницькі завдання для формування вказаних компонентів.

Н. В. МОСКАЛЮК

СОДЕРЖАНИЕ И ФОРМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВОВЕДЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН К ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассматривается проблема подготовки будущих учителей биологии к исследовательской деятельности. Проанализированы понятия «исследовательская деятельность», «исследовательские умения». Определены компоненты подготовки будущих учителей биологии к исследовательской деятельности и исследовательские задачи для формирования указанных компонентов.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, исследовательские умения, компетентность, высшая школа.

N. V. MOSKALYUK

THE CONTENT AND FORMS OF PREPARATION OF FUTURE SCIENCE TEACHERS FOR RESEARCH ACTIVITY

The article deals with the problem of preparation of the future biology teachers to research activity. The notions of «research activity» and «research skills» were analyzed. Identified components of preparedness of future biology teachers to research and set research objectives for the formation of certain components.

Keywords: research, research skills, ability, competence, high school.

Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, всебічно підготовлених, з високорозвиненими дослідницькими вміннями. Основа таких якостей закладається з перших днів навчання у вузі. Навчальний процес повинен організовуватися так, щоб майбутні фахівці могли швидко адаптуватися до професійної роботи і можливих перетворень. Дослідницька діяльність є орієнтром у життєвому самовизначенні, самодіагностиці майбутнього вчителя, розвитку його особистого досвіду й професійної компетентності. Сформовані під час навчання нізнавальний інтерес, творчі здібності, дослідницькі вміння і навички у студентів, майбутніх вчителів природничого профілю буде міцною основою для становлення кваліфікованих спеціалістів.

Проблема підготовки вчителя-дослідника висвітлена сьогодні в Україні у працях А. Алексюка, С. Балашової, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Каташинської, З. Слєпкань, С. Спіцина та ін. Перевагу дослідницьким умінням у професійній підготовці фахівців надають В. Андрєєв, С. Балашова, В. Борисов, І. Каташинська, В. Литовченко, Н. Недодатко, Н. Яковлева. Хоча наукова література містить пояснення, які сирямовані на дослідницьке навчання, проте є питання, які ще потрібно досліджувати, а саме: необхідність активізації дослідницької діяльності майбутніх вчителів та її забезпечення в умовах навчання у вищих педагогічних закладах освіти, між змістом підготовки майбутніх вчителів і її реалізацією в практичній діяльності. Подальшого вивчення потребує проблема готовності майбутніх вчителів біології до здійснення дослідницької діяльності, зокрема в контексті формування компетентності дослідника. Сьогодні особливо гостро відчувається потреба у вчителях-дослідниках, здатних самостійно проаналізувати та осмислити наукові відкриття, вмело їх відібрати й адаптувати для будь-якої аудиторію учнів.

Мета статті – проаналізувати суть підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін до дослідницької діяльності під час навчання у вузі.

В умовах значної полісемії понятійного апарату педагогіки спостерігається неоднозначне трактування різними науковцями термінів «дослідницька діяльність», «дослідницькі вміння», «вміння», «навички» тощо. Проаналізуємо підходи науковців до трактовки поняття «дослідницька діяльність». Діяльність як предмет психологічної науки, вперше визначив С. Рубінштейн. О. Леонтєв розробив концептуальне підґрунтя діяльності як предмета дослідження. Зокрема, він зазначав, що «...діяльність – це не реакція і не сукупність реакцій, а система, яка має будову, свої внутрішні переходи перетворення, свій розвиток» [8, с. 141]. У яких би умовах і формах діяльність не здійснювалася, вона завжди буде системою, що введена

у суспільні відносини, без них вона не існує. Вища та загальноосвітня школи мають великі потенційні можливості і перспективи організації навчально-виховного процесу на засадах пошуково-дослідницької діяльності. Однак нині дослідницька технологія достатньо не використовується в педагогічній практиці.

О. Леонтович, М. Алексєєв, О. Обухов [4, с. 22] визначають дослідницьку діяльність як таку, котра пов'язана з пошуком відповіді на творче, дослідницьке завдання із завчасно невідомим рішенням (на відміну від ірактикуму, що служить для ілюстрації тих чи інших законів ирироди) і передбачає наявність основних етапів, характерних для дослідження в науковій сфері: постановку ироблеми; вивчення теорії з даної ироблематики; підбір методик дослідження і ирактичне оволодіння ними; збір матеріалів, їх аналіз і узагальнення, власні висновки. «Енциклопедія освіти» дослідницьку діяльність визначає як діяльність, безпосередньо пов'язану з вирішенням творчого, дослідницького завдання, що не має наперед відомого результату та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження [5, с. 203].

Дослідницькі уміння розглядаються у структурі дослідницької діяльності і відносяться до загальнонавчальних надиредметних умінь. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що існують різні підходи до визначення поняття «дослідницькі вміння». В. Успенський визначає їх як спосіб самостійних спостережень, дослідів, набутих у ироцесі вирішення дослідницьких задач [9, с. 31]. Н. Амеліна наголошує на надиредметності дослідницьких вмінь. На її думку дослідницькі уміння – це володіння складною системою психічних і ирактичних дій, необхідних для пізнавальної діяльності у всіх видах навчальної праці [1, с. 4].

В «Українському педагогічному словнику» поняття «вміння» подається як «набути знанням чи досвідом здатність робити що-небудь. Виражає підготовленість до ирактичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно і свідомо» [3, с. 94–95]. Кількість визначень цього поняття вченими-педагогами постійно зростає. Під умінням вони розуміють частину навички (М. Левітов), вищу людську властивість (К. Платонов), сукупність прийомів і способів (Т. Ільїна), можливість виконувати дію відповідно до цілей і умов, в яких доводиться діяти, первинний ступінь у засвоєнні навички (К. Кабанова-Меллер), майстерність (В. Решетніков) тощо [2, с. 34]. У результаті теоретичного аналізу можна зробити висновок, що «вміння» розглядаються науковцями як: система взаємопов'язаних дій (А. Алексюк, С. Ільїн, О. Леонтьєв), здатність людини виконувати будь-яку діяльність (В. Крицький, В. Козаков); як ироцес удосконалення будь-якої діяльності (А. Акімова, Л. Ведерннкова, Н. Яковлева), спосіб виконаання дії (Ф. Гоноволін, А. Деркач), здатність використовувати знання й навички (В. Сластьонін, І. Раченко), дія-операція (М. Дьяченко, Л. Кандилович), творча дія (Б. Ломов, К. Платонов).

На думку О. Заболотного, вміння розглядається як результат оволодіння новою дією (або способом діяльності), що базується на певному знанні та використанні його у ироцесі вирішення певних завдань. Уміння – це творчі дії, які пов'язані з творчим мисленням, бо відображають здатність, готовність людини до виконаання дії. В основі умінь лежать знання теоретичних основ дій (поняття, теорії, закону), способів виконання дій, їх змісту й послідовності (иравило) [6].

Н. Недодатко «дослідницькі вміння» трактує як складне психічне утворення, яке лежить в основі готовності школяра до пізнавального ироцесу й виникає в результаті управління навчально-дослідницькою діяльністю учнів.

Таким чином, дослідницькі вміння можна розглядати як більш високий, творчий рівень розвитку загально-навчальних умінь. На нашу думку, дослідницькими вміннями варто вважати такі якості та властивості особистості: вміння бачити протиріччя, формулювати проблему, ставити мету й завдання дослідження, збирати й аналізувати інформацію, самостійно планувати діяльність за етапами, аиробувати гіпотезу, обгрунтовувати власну точку зору, оцінювати власну діяльність. І. Зимняя та С. Шашенкова дослідницькі вміння визначають як здатність до самостійних спостережень, дослідів, пошуків, набутих у ироцесі рішення дослідницьких завдань [7, с. 23]. Немає єдиної думки щодо психологічної та практичної сутності цього поняття. Проаналізувавши визначення дослідницьких умінь різних дослідників, ми можемо підсумувати, що дослідницькі вміння – це вміння планувати і здійснювати науковий пошук, розробляти мету, гіпотезу і програму дослідження, відбирати наукові методи і вміло їх застосовувати, організовувати і здійснювати дослідницько-експериментальну роботу, обробляти, аналізувати і оформляти одержані результати.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Одним із важливих факторів на ринку праці сьогодні є вміння студентів – майбутніх вчителів природничих дисциплін навчатися та самостійно здобувати найновіші та застосовувати вже набуті у нових умовах і професійних ситуаціях знання, креативно мислити і приймати нестандартні рішення. Такі навички і вміння ефективно формуються у молодих людей під час занять дослідницькою роботою у ВНЗ. Спостереження за діяльністю студентів свідчить про те, що, маючи достатню теоретичну підготовку, вони відчувають невпевненість у реальних педагогічних ситуаціях. Їм інколи не вистачає вміння комплексно планувати завдання, відбирати найбільш доцільні засоби, методи та прийоми педагогічного впливу, обирати педагогічно правильний тон спілкування, керувати настроєм та почуттями учнів, адже традиційне навчання будується переважно не на методах самостійного, творчого дослідницького пошуку, а на репродуктивній діяльності, сирямованій на засвоєння вже готових істин. Тому результатом є втрата цікавості, здатності самостійно мислити, що певною мірою блокує дослідницьку активність особистості, роблячи практично неможливими процеси самонавчання, самовиховання, а відповідно і саморозвитку.

Активне навчання має за мету зробити кожного студента безпосереднім учасником навчального процесу, який сам шукає шляхи і засоби вирішення проблем. Тому навчальний процес в університеті має бути спрямований на: реалізацію конкретних завдань, передбачених реформою школи; імітацією того середовища, в якому доведеться працювати майбутнім учителям; впровадження у студентів умінь і навичок вирішення практичних завдань і психолого-педагогічних ситуацій.

У контексті теми нашого дослідження важливе значення має готовність студентів до дослідницької діяльності. Щодо цього серед учених існує розмаїття поглядів. Послугуючись відомими компонентами готовності, ми виділяємо такі компоненти готовності майбутніх вчителів природничих дисциплін до дослідницької діяльності: мотиваційний (передбачає визначення цілей, пов'язаних з формуванням стійкої внутрішньої мотивації на дослідну діяльність з природничих дисциплін), когнітивний (полягає у визначенні системи знань у студентів), операційний або діяльнісний (полягає у визначенні необхідних умінь для здійснення дослідницької роботи та її оцінки). Готовність майбутніх вчителів до дослідницької діяльності і керівництво в подальшому діяльністю учнів визначається сформованістю всіх трьох вказаних компонентів.

Для формування компонентів готовності майбутніх вчителів природничих дисциплін студенти хіміко-біологічного факультету (в межах дослідження) були залучені до середовища дослідницьких завдань, тобто протягом навчання у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (далі – ТНПУ) активно брали участь в різних формах дослідницької роботи: аналізували наукові статті, посібники, підручники, наукові праці, конспектували певні наукові положення, теорії, виконували реферати та ІНДЗ відповідного сирямування, проводили лабораторні і практичні роботи, дослідження під час проходження навчальних практик, написання курсових, дипломних і магістерських робіт, брали участь в олімпіадах, конференціях тощо. Завдання дослідницького характеру сиряють саморозвитку, самореалізації студентів і забезпечують формування дослідницької компетентності.

Безсумнівно, однією з складових процесу навчання і підготовки фахівців є закріплення на практиці знань, отриманих під час теоретичних занять. Студент має самостійно проводити спостереження у природі, а також володіти методами експериментальної роботи в лабораторних умовах. Усе це вкрай необхідно як майбутньому вчителю-біологу, так і вчителю-досліднику. Досягненню цієї мети повинна сприяти комплексна теоретична і практична підготовка, що починається в навчальних аудиторіях, а продовжується у польових умовах під час практик. Знання, отримані під час таких досліджень, дуже корисні для майбутніх вчителів у навчальній та позакласній роботі в школі, а також при вивченні окремих тем біологічного циклу. Студенти вчатьс я проводити екскурсії у природу з елементами наукових досліджень, опрацьовувати й оформляти навчальний матеріал.

За час навчання студент повинен розвивати навички самостійної творчої наукової роботи, сформувати власне коло наукових інтересів та потреб, вільно володіти нормами і науково-методичними принципами експериментальної і дослідної діяльності. Формування дослідницьких умінь у майбутніх вчителів біології здійснюється переважно, на практичних і лабораторних заняттях, польових практиках, в процесі науково-дослідної роботи, самостійного виконання індивідуальних досліджень у природі. На всіх лабораторно-практичних заняттях під час вивчення загальних питань потрібно формувати вміння з розвитку біологічних понять від

простих до складних, від спеціальних до загальнобіологічних. Такий розподіл умінь з окремих методик, що формуються, забезпечує їхній найбільший обсяг, виключає механічне дублювання, дозволяє розвивати, закріплювати і перетворювати вміння на навички. Майбутній учитель природничого профілю повинен володіти змістом шкільного курсу біології, знати його можливості з метою формування професійних умінь, разом з тим навчитися на лабораторних заняттях працювати самостійно, формувати своє методичне мислення.

Структура навчально-дослідної ділянки хіміко-біологічного факультету ТНПУ дає змогу студентам не тільки теоретично вивчати матеріал, а й проводити практичні роботи, виконувати індивідуальні навчально-дослідні завдання, наукові дослідження при підготовці курсових, дипломних та магістерських робіт. За період навчальної практики студенти повинні під керівництвом викладача виконати всі завдання, передбачені програмою, суворо дотримуватись встановленого розпорядку та правил техніки безпеки, систематично вести щоденник. Навчально-польові практики з ботаніки анатомії і морфології, систематики рослин, фізіології рослин, біологічних основ сільського господарства, квітництва та інших дисциплін дають можливість надати студентам необхідні теоретичні знання і практичні навички. Так, навчально-польова практика з біологічних основ сільського господарства дає можливість надати студентам необхідні теоретичні знання і практичні навички. Зміст практики включає теми, які знайомлять студентів з навчально-дослідною ділянкою та методикою проведення дослідів і спостережень на ділянці, із сезонними роботами на ділянці, саду та квітнику. Студенти вивчають морфологічну і біологічну характеристику основних польових й овочевих культур, які рекомендуються вирощувати на ділянці. В складі ділянки розташований сад, тому під час практики студенти вивчають плодові та ягідні культури, їх характеристику і сорти. До програми практики входять екскурсії, під час яких студенти знайомляться та вивчають основні види лісової та лучної рослинності, а також основні види бур'янів, що зустрічаються в агроценозах, освоюють правила користування визначниками рослин для правильного визначення останніх до роду і виду, оформлення та зберігання гербаріїв.

Під час польової практики студенти виконують індивідуальні завдання. Виконання цих завдань дає змогу засвоїти методику науково-дослідницької роботи, ставити проблему й обгрунтовано обирати тему дослідження, виробляти вміння вірно аналізувати здобуті результати та застосовувати їх до тих чи інших явищ, процесів природи, проводити статистичну обробку даних, оволодіти вміннями спостерігати природні явища. Таким чином, практика створює біологічну і методичну базу майбутнього вчителя-дослідника, яка дає можливість у подальшому організувати дослідницьку роботу з учнями в школі.

На підставі аналізу вище компонентів готовності майбутніх вчителів природничих дисциплін до дослідницької діяльності нами визначено наступні рівні такої готовності: початковий, середній і високий (дослідницький). Початковий рівень властивий студентам з низьким інтересом до науково-дослідницької діяльності стосовно дисциплін природничого циклу, при цьому основним мотивом є необхідність отримати оцінку. Студенти на цьому рівні не прагнуть до поповнення своїх знань, явно недостатньо володіють методами дослідження і теоретичним матеріалом, не вміють аналізувати і обгрунтовувати результати своєї роботи. Бажання займатися науковою роботою в них майже відсутнє. Середній рівень властивий студентам, які проявляють інтерес до наукової роботи з природничих дисциплін, володіють певною мірою дослідницькими і деякими загальнонауковими вміннями, однак студенти недосконало вміють планувати наукове дослідження, а також невдало передбачають і аналізують результати своєї діяльності. Позитивним є те, що в студентів цього рівня існує бажання стати дослідником. Високий (дослідницький) рівень властивий студентам, у яких є потреба у науково-дослідній діяльності, розуміння суті дослідницької роботи, високий рівень творчих можливостей. Такі студенти вміють сформулювати проблему, об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу (довести або спростувати її), підібрати методи і методики дослідження, проаналізувати результати дослідження, зробити висновки, визначають значення дослідницької діяльності у суспільстві.

Таким чином, основними шляхами оволодіння навичками дослідницької роботи майбутніх вчителів природничих дисциплін є:

– вивчення спеціальних навчальних курсів (наприклад, «Основи наукових досліджень», «Підготовка майбутнього вчителя біології до дослідницької діяльності»);

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

– використання на навчальних заняттях відповідних форм, методів, засобів та завдань (виконання дослідницьких завдань з психолого-педагогічних та біологічних дисциплін, набуття умінь користуватися науковою, довідковою, методичною літературою, самостійна робота студентів та ін.);

- навчально-польові і педагогічні практики;
- підготовка курсових, дипломних та магістерських робіт;
- виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань;
- підготовка наукових статей та доповідей на наукові конференції;
- участь у роботі наукових гуртків, іроблемних груп.

Формування вмінь та навичок дослідницької діяльності сприятиме задоволенню потреб студентів-біологів у якісній фаховій освіті, розширенню їх компетентності, створенню умов для здійснення інноваційних досліджень, піднесе рівень їх конкурентоспроможності на ринку праці

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелина Н. С. Учебно-исследовательская деятельность студентов педвуза (в процессе изучения дисциплин педагогического цикла): автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Н. С. Амелина. – К., 1982. – 22 с.
2. Бугрій О. Формування інтелектуальних умінь школярів / О. Бугрій // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 34–35.
3. Гоичаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Григоренко Л. Самостійна робота як фактор підвищення ефективності майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л. Григоренко // Рідна школа. – 2005. – № 8. – С. 22–24.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. / В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтел, 2008. – 1040 с.
6. Заболотний О. В. Формування дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення синтаксису української мови / О. В. Заболотний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.narodnaosvita.kiev.ua/.../zabolotnyu.ht
7. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова – Ижевск: ИЦПКПС, 2001. – 98 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
9. Успенский В. В. Школьные исследовательские задачи / В. В. Успенский // Советская педагогика. – 1968. – № 7. – С. 31–39.

УДК 37.034:17:504

О. А. ТУЛЬСЬКА

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

Розкрито сутність професійно-моральної культури майбутніх екологів. Подано різні підходи до класифікації цінностей, розуміння поняття відповідальності особистості та відповідальності майбутніх екологів. Для останніх розглядаються складники (екологічна відповідальність, професійна відповідальність), дається тлумачення поняття «професійний обов'язок» і «професійна честь».

Ключові слова: професійно-моральна культура, майбутні екологи, відповідальність, професійний обов'язок, професійна честь.

О. А. ТУЛЬСКАЯ

СУЩНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ЭКОЛОГОВ

Раскрыто сущность профессионально-нравственной культуры будущих экологов. Предоставлено различные подходы к классификации ценностей, понимания ответственности личности и ответственности будущих экологов. Для последних рассматриваются составные (экологическая ответственность, профессиональная ответственность), предоставлено толкование понятий «профессиональный долг» и «профессиональная честь».

Ключевые слова: профессионально-моральная культура, будущие экологи, ответственность, профессиональный долг, профессиональная честь.